

ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ІНЖЕК»

Research Centre of Industrial Problems of Development
National Academy of Sciences of Ukraine
Kharkiv National University of Economics
Ministry of Education and Science of Ukraine
Kharkiv Regional State Administration

**SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT
OF THE REGIONS OF UKRAINE:
PROBLEMS OF SCIENCE AND PRACTICE**

Monograph

Kharkiv
PH «ENGEK»
2008

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку
Національна академія наук України
Харківський національний економічний університет
Міністерство освіти і науки України
Харківська обласна державна адміністрація

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
РОЗВИТОК УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ:
ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ**

Монографія

Харків
ВД «ІНЖЕК»
2008

УДК 330.42

ББК 65.050

С 69

*Рекомендовано вченою радою Науково-дослідного центра
індустріальних проблем розвитку НАН України
(протокол № 2 від 17.04.2008 р.)*

Рецензенти: **Булеєв І. П.** – д-р екон. наук, професор, Інститут економіки промисловості НАН України (Донецьк);

Блазун І. С. – д-р екон. наук, професор, Прикарпатський університет ім. В. Стефаника (Івано-Франківськ);

Ковальчук К. Ф. – д-р екон. наук, професор, Національна металургійна Академія України (Днепропетровськ)

Соціально-економічний розвиток України та її регіонів:

С 69 проблеми науки та практики: Монографія. – Х.: ФОП Александрова К. М., 2008. – 304 с. Укр. мова, русск. яз.

ISBN 978-966-2194-01-2

Розглянуто теоретико-методологічні проблеми обґрунтування та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку України та її регіонів, складові стратегії галузей економіки та промислових підприємств, теоретичні аспекти функціонування суб'єктів господарювання в умовах ринкових відносин. Запропоновано механізми розвитку регіональної економічної системи в нових економічних умовах формування регіональної політики держави, методичний підхід до вибору стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку регіонів.

Для керівників і фахівців державного управління, економічних служб підприємств, викладачів, наукових робітників, аспірантів, студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів

ББК 65.050

ISBN 978-966-2194-01-2

© Колектив авторів, 2008

© ФОП Александрова К. М., 2008

ЗМІСТ

Вступ.....	7
<i>Татаркин А. И.</i> Макроэкономические условия и организационно-экономические формы устойчивого развития регионов.....	8
<i>Гизатуллин Х. Н.</i> Прогнозирование регионального развития и проблемы управления структурной политикой.....	30
<i>Кизим М. О., Гейман О. А., Князев С. I.</i> Комплексна оцінка рівня та якості життя населення регіонів України.....	59
<i>Дуленко А. А., Райнін I. А.</i> Харківська область: потенціал і соціально-економічний розвиток.....	78
<i>Матюшенко I. Ю.</i> Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області в умовах інтеграції до світового гео економічного простору.....	95
<i>Доровской А. В.</i> Анализ динамики и структуры заболеваемости в Украине.....	132
<i>Иванов Ю. Б., Анненкова Е. В., Олійник А. Д.</i> Формування регіональних кластерних структур: теоретичні аспекти.....	153
<i>Кириленко О. П., Малиняк Б. С.</i> Проблеми результативності видатків місцевих бюджетів на освіту та шляхи їх вирішення.....	168
<i>Сидорова А. В.</i> Інноваційний розвиток сфери послуг.....	187
<i>Хаустова В. Е.</i> Слияния и поглощения компаний в экономиках стран мира.....	200
<i>Чухрай Н. I., Глинський Н. Ю.</i> Місто як об'єкт стратегічного управління.....	223
<i>Пономаренко В. С., Ястремська О. М.</i> Визначення напрямів та об'єктів інвестування в інноваційний розвиток суб'єктів господарювання.....	238
<i>Тищенко А. Н., Петрова Н. Б.</i> Формирование стратегии развития предприятий электроэнергетики с учетом региональных факторов.....	258
<i>Рудика В. I, Ялдін I. В.</i> Зовнішнє середовище та його вплив на коксохімічну промисловість.....	274
<i>Зинченко В. А.</i> Сущность дефиниций конкуренции и модель конкурентной борьбы.....	289

CONTENTS

Introduction	7
<i>Tatarkin A. I.</i> Macroeconomic Conditions and Organizational and Economic Forms of Stable Development of Regions	8
<i>Gizatullin H. N.</i> Forecasting of Regional Development and Problems of Management of Structural Policy	30
<i>Kizim M. O., Geiman O. A., Knyazev S. I.</i> Complex Assessment of the Level and Quality of Life of Population of the Regions of Ukraine	59
<i>Dulenko A. L., Rainin I. L.</i> Kharkiv Region: Potential and Social and Economic Development.....	78
<i>Matyushenko I. Y.</i> Tendencies of Development of Export Potential of Ukraine and Kharkov Region under Conditions of Integration into the World Geoeconomic Space	95
<i>Dorovskoi A. V.</i> Analysis of Dynamics and Structure of Sickness Rate in Ukraine	132
<i>Ivanov Y. B., Annenkova I. V., Oliynyk A. D.</i> Formation of Regional Cluster Structures: Theoretical Aspects.....	153
<i>Kirilenko O. P., Malinyak B. S.</i> Problems of Effectiveness of Expenditures of Local Budgets for Education and Ways of their Solution.....	168
<i>Sidorova A. V.</i> Innovation Development of Service Sector	187
<i>Haustova V. Y.</i> Merger and Acquisition of Companies in Economies of Countries of the World	200
<i>Chuhrai N. I., Glinski N. Y.</i> City as an Object of Strategic Management.....	223
<i>Ponomarenko V. S., Yastremskaya O. M.</i> Determination of Directions and Objects of Investment into Innovative Development of Subjects of Economic Activity	238
<i>Tischenko A. N., Petrova N. B.</i> Formation of Strategy of Development of Enterprises of Power Industry Taking into Account Regional Factors	258
<i>Rudyka V. I., Yaldin I. V.</i> Environment and its Influence on By-Product-Coking Industry	274
<i>Zinchenko V. A.</i> Essence of Definitions of Competition and Model of Competitive Activity.....	289

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ І ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО ГЕОЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Матюшенко І. Ю., канд. техн. наук, професор, заступник начальника
Головного управління зовнішньоекономічних зв'язків та європейської інтеграції
Харківська облдержадміністрація

Вступ

В умовах все більш інтенсивного «вмонтування» економіки України та її регіонів в систему світогосподарських зв'язків, підписання та ратифікації у квітні 2007 року Угоди щодо вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ) і практично негайного початку переговорів щодо укладання угоди про вільну торгівлю з Європейським Союзом (ЄС) вкрай актуальною стає *проблема* визначення в цих умовах тенденцій розвитку експортного потенціалу держави та її регіонів. Ця проблема досліджувалась протягом останніх шести років багатьма вченими, зокрема, в публікаціях Довгаль О. А., Кизима М. О., Макухи С. М., Жаліло Я., Піддубної Л. І., Голікова А. П. та інших [1 – 6]. У той же час прискорення за останні три роки процесів гео економічної інтеграції України потребує провести аналіз поточної ситуації, зокрема, в Харківській області – одній з найбільш промислово розвинутих областей країни.

1. Основні тенденції розвитку експортного потенціалу України в 2000 – 2006 роках

Структура зовнішньої торгівлі дозволяє скласти уявлення про конкурентні позиції будь-якої країни на світових ринках. *Товарна структура експорту* показує економічні напрямки, за якими національна економіка є конкурентоспроможною; *географічна струк-*

тура експорту характеризує ступінь її присутності на міжнародних ринках; *структура імпорту* свідчить про рівень і характер залежності національної економіки від зовнішніх ресурсів.

1.1. Товарна структура зовнішньої торгівлі України

Товарна структура експорту України наведена у *табл.1.1* [7].

Таблиця 1.1

Товарна структура експорту України

(% загального)

Основні товарні групи	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Продовольчі товари та сировина для їх вироблення	8,9	10,7	12,9	11,5	10,4	12,3	12,1
Мінеральні продукти	8,2	9,4	11,2	13,9	12,2	12,5	8,9
Продукція хімічної та пов'язаних із нею галузей промисловості	12,4	10,9	9,7	10,6	10,4	11,1	11,8
Промислові вироби	4,7	4,9	4,7	4,6	3,8	3,5	3,3
Чорні і кольорові метали та вироби з них	41,9	39,3	38,2	35,8	39,0	40,1	42,2
Машини та устаткування, транспортні засоби, прилади	12,0	13,7	14,1	15,3	16,9	13,2	14,3
Інше	11,8	11,0	9,3	8,3	7,2	7,2	7,3
Довідково: загальний обсяг, млрд дол.	15,4	17,1	18,7	23,7	33,4	35,0	38,9

Як видно з табл. 1.1, домінуючі позиції в українському експорті залишаються за *металургійною продукцією* (зросла з 41,9% у 2000 р. до 42,2% у 2006 р.). На другій позиції, з великим відривом від металургійної промисловості, знаходиться товарна група «*Машини і устаткування*», яка зросла з 12% у 2000 р. до 14,3% у 2006 р.

Високотехнологічна продукція становила незначну частку в експорті переробних галузей України – всього 5% у 2004 р. Причому частка переробних галузей в загальному обсязі українського експорту становила лише 67% проти 72% у Хорватії або 90% у Чехії [8].

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

Таким чином, протягом 2000 – 2006 рр. *головною позицією національної економіки у світовому розподілі праці залишалося виробництво низькотехнологічної енергоємної продукції* з відповідно низьким рівнем доданої вартості, яка є дуже чутливою до світової кон'юнктури цін і попиту, тому її виробництво не може вважатися міцною підвалиною стійких конкурентних позицій країни на світових ринках.

У **товарній структурі імпорту** України відзначаються позитивні тенденції. Слід відзначити зростання *частки машин, устаткування і транспортних засобів* з 26% у 2004 р. до 31% у 2006 р., які вперше перевищили частку мінеральних продуктів (26%). При цьому в 2006 р. обсяг імпорту машин та устаткування зріс на 36% проти 2005 р. За останні чотири роки обсяги імпорту машин та устаткування з країн ЄС удвічі перевищують відповідні обсяги з країн СНД. Так, якщо імпорт вказаної групи товарів з СНД у 2004 р. становив 2,1 млрд дол., а у 2005 р – 2,4 млрд дол., то з країн ЄС – 4,0 млрд дол. і 5,1 млрд дол. відповідно [7].

Тобто, *зростання технологічної складової у структурі імпорту* України (насамперед, з країн ЄС) можна розглядати як *чинник підвищення конкурентоспроможності національної економіки та підтвердження намірів технічного переоснащення й модернізації виробництва*.

Торговельний дефіцит 2006 р. і тенденції до його зростання спонукають окремих політиків до вимог вжиття протекціоністських заходів з метою зменшення імпорту, що нібито повинно покращити добробут країни. Однак насправді ситуація є іншою. Так, якщо країна не є сировинною, то у випадку зростаючої економіки, яка вимагає інвестування у фізичний та людський капітал, зовнішньоторговельний дефіцит швидше є природним явищем.

Фактично, *дефіцит може означати, що країна використовує додаткові ресурси із-за кордону для того, щоб розширити свої інвестиційні та виробничі можливості*, що є чинником економічного зростання. В такому разі зовнішньоторговельний дефіцит асоціюється зі зростанням, у т. ч.– нарощуванням внутрішнього капіталу та підвищенням попиту на нього, ширшим доступом до

сучасних сировинних і технологічних матеріалів, що, у свою чергу, означає посилення економічного потенціалу країни.

1.2. Географічна структура експорту України

Майже дві третини українського товарного експорту спрямовується на ринки ЄС та США, і лише третина припадає на ринки інших країн світу.

Для ЄС торгівля з Україною не є принципово важливою: в 2005 р. у загальному імпорті товарів в ЄС, який перевищував 4,1 трлн дол., частка українських товарів становила 9,2 млрд дол., або 0,2% [7]. На ринках США Україна посідає більш значимі позиції: у загальному імпорті товарів в США, який перевищував 136 млрд дол., частка України на ринки США становила 11,2 млрд дол., або 8%.

У табл. 1.2 зазначено динаміку експорту товарів України до ЄС та США.

Таблиця 1.2

Динаміка експорту товарів України до країн США та ЄС-25*

(у % до загального експорту)

Країна	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
США, у т. ч.:	33,5	31,0	26,3	27,5	27,1	32,1	33,4
Росія	22,8	21,5	17,1	18,2	17,6	21,4	22,2
Країни – члени ЄС	26,0*	28,9*	30,9*	33,2*	29,3	26,9	28,3

*Дані за 2000 – 2003 рр. наведені для 25 країн, що в 2004 р. увійшли до ЄС-25

З табл. 1.2 видно все більш чітку тенденцію переорієнтації товарних потоків України з ринків ЄС на ринки США. Так, протягом 2000 – 2003 рр. частка ЄС у структурі зовнішньої торгівлі України послідовно зростала, а частка США, навпаки, зменшувалася. Проте в 2004 – 2006 рр. тенденція змінилася на протилежну: частка ЄС зменшується, а частка США відчутно зростає (у 2006 р. частка країн США складала вже більше третини загального українського експорту, досягши рівня 2000 р.).

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

Товарна структура експорту України до СНД подана у табл. 1.3 [7].

Таблиця 1.3

Товарна структура експорту України до СНД

(% загального)

Основні товарні групи	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Продовольчі товари та сировина для їх вироблення	14,9	15,7	18,3	20,2	17,9	17,0	12,7
Мінеральні продукти	2,1	3,0	3,0	2,8	3,4	4,6	3,5
Продукція хімічної та пов'язаних із нею галузей промисловості	15,6	13,5	12,3	10,8	9,9	10,9	11,9
Промислові вироби	2,9	2,7	2,7	2,5	2,4	2,5	2,8
Чорні і кольорові метали та вироби з них	26,2	23,3	17,3	23,7	26,2	27,3	30,3
Машини та устаткування, транспортні засоби, прилади	20,6	24,0	28,6	25,8	28,7	27,5	29,9
Інше	22,7	23,5	23,5	19,5	17,3	17,3	15,2
Довідково: загальний обсяг, млрд дол.	5,2	5,3	4,9	6,5	9,0	11,2	13,0

Як свідчать дані табл. 1.3, у 2005 – 2006 рр. відбулося зростання частки українського експорту до СНД фактично всіх товарних груп, за винятком продовольчих товарів і сировини для їх вироблення (зменшення з 17% до 12,7%) та мінеральних продуктів (з 4,6% до 3,5% відповідно).

Відбулося також зростання обсягів експорту на ринки СНД, зокрема *промислових виробів* – на 30%, *продукції металургійної промисловості* – на 29%, *машин та устаткування* – на 26%. Водночас обсяги експорту цих та інших товарів до ЄС відчутно скоротилися, зокрема машин та устаткування – більш ніж удвічі, продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей – на 15,5%, промислових товарів – на 7,4%.

У табл. 1.4 наведено **товарну структуру експорту України до країн ЄС** [7].

Таблиця 1.4

Товарна структура експорту України до ЄС-25

(% загального)

Основні товарні групи	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Продовольчі товари та сировина для їх вироблення	7,7	9,7	13,0	7,5	7,3	9,6	11,4
Мінеральні продукти	18,0	18,9	23,4	26,5	21,7	26,3	18,8
Продукція хімічної та пов'язаних із нею галузей промисловості	13,2	11,3	9,4	9,5	11,0	9,9	11,5
Промислові вироби	11,5	11,0	10,6	10,2	9,2	9,1	7,9
Чорні і кольорові метали та вироби з них	28,3	25,3	22,8	22,6	27,7	28,8	33,2
Машини та устаткування, транспортні засоби, прилади	11,1	14,2	12,0	16,1	15,6	8,2	8,9
Інше	10,2	9,6	8,8	7,6	7,5	8,0	7,9
Довідково: загальний обсяг, млрд дол.	4,0	4,9	5,8	7,9	9,8	9,2	10,9

Як видно з табл. 1.4, частка *машин та устаткування* в експорті України до ЄС протягом 2000 – 2004 рр. стійко зростала (з 11,1% до 15,6% відповідно). Проте станом на 2006 р. вона скоротилася майже вдвічі (до 8,9% у 2006 р.). Зменшилася також частка *промислових виробів*, з яких 80% становили одяг та взуття, переважно з використанням давальницької сировини. Через скорочення реекспорту знизилася частка *мінеральних продуктів* (за рахунок нафтопродуктів).

Водночас відчутно збільшилася частка продукції *металургійної промисловості* (з 28,3% у 2000 р. до 33,2% у 2006 р.) і продовольчих товарів та сировини для їх вироблення (з 7,7% у 2000 р. до 11,4% у 2006 р.). Завдяки сприятливій цінній кон'юнктурі та утриманню попиту на європейських ринках на металургійну продукцію зросли вартісні показники українського експорту на ринки ЄС (з 4,0 млрд дол. у 2000 р. до 10,9 млрд дол. у 2006 р.).

У географічній структурі експорту до ЄС відчутних змін не сталося. Як і раніше, експортні потоки спрямовані переважно лише до

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

кількох країн – Італії, Німеччини, Польщі, Угорщини, на які припадає 53 – 55% загального експорту України до ЄС.

1.3. Прямі іноземні інвестиції в Україну

Обсяги прямих іноземних (ПІІ) в Україну в 2005 – 2006 рр. значно зросли обсяги коштів, що надходять до країни. Їх обсяг перевищив сумарні надходження за всі попередні роки незалежності. Так, у 2005 р. чистий приплив ПІІ склав понад 7,5 млрд дол., а у 2006 р. – понад 5,7 млрд дол., що суттєвим чином покращило інвестиційні позиції України. Однак обсяги ПІІ в розрахунку на душу населення в Україні залишаються одними з найнижчих у Європі.

Як правило, іноземні інвестиції супроводжуються імпортними поставками, оскільки зарубіжні інвестори надають перевагу звичним для них сировинним, комплектуючим і технологічним матеріалам. Тому *адміністративне обмеження на імпорт найвірогідніше знизить також обсяг інвестиційного капіталу.*

В Україні, як і в багатьох інших економіках, динаміка імпорту виробничих товарів (машин та устаткування) позитивно корелює з динамікою прямих іноземних інвестицій. Такий імпорт є вагомою складовою технологічного та інноваційного розвитку, ширшого залучення до розгалужених товарних потоків, а з тим є необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності країни. Саме імпорт товарів, пов'язаний із ввезенням капіталів, сприяє впровадженню нових технологій (поява яких часто можлива лише в супроводі іноземного капіталу) та нового менеджменту.

Таким чином, можна зробити такі **висновки**:

- 1) наявність зовнішньоторговельного дефіциту України в поєднанні із зростанням технологічної складової імпорту можна розглядати як появу *тенденції до технічного переоснащення та модернізації національних виробництв*, отже – підвищення їх конкурентоспроможності на світових ринках;
- 2) збалансування дефіциту зовнішньої торгівлі варто здійснювати *не обмеженням імпорту, а насамперед виведенням зовнішньоекономічної діяльності українських виробників з тіні», розширенням і підвищенням якості послуг та нарощуванням їх експорту;*

- 3) покращення інвестиційних позицій України в 2005 – 2006 рр. може стати *додатковим чинником припливу ПІІ*, які, у свою чергу, можуть бути використанні для *активізації структурних змін в українській економіці*.

2. Розвиток експортного потенціалу Харківської області як одного з найбільш високотехнологічних регіонів держави за 2001 – 2007 роки

Харківська область має діючу Стратегію розвитку області, а також розроблену нову *«Стратегію соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2015 року»*, яка враховує нові глобальні тенденції економічного розвитку України та пошук окремих її областей свого місця в міжнародному поділі праці. Крім того, в області затверджена та діє *«Регіональна програма розвитку експортного потенціалу Харківської області на 2007 – 2008 рр.»*, яка є поки що єдиною в Україні. Основною метою є поліпшення соціально-економічного стану регіону шляхом збільшення обсягів та підвищення ефективності експорту продукції та послуг підприємствами Харківської області, а також стимулювання інвестиційної активності іноземних компаній в Харківському регіоні через залучення нових технологій та «ноу-хау» в перспективні експортоорієнтовані підприємства.

2.1. Динаміка валової доданої вартості Харківської області

За останні 7 років в цілому зберігається позитивна тенденція *збільшення валової доданої вартості (ВДВ)*, створеної господарючими суб'єктами області. Вона зросла практично в **4 рази** – з 8,3 млрд грн у 2000 р. до 31 млрд грн. у 2007 р. (за попередніми даними). У таблиці 2.1 наведені дані щодо розподілу ВДВ області за видами економічної діяльності [9].

Як видно з таб. 2.1, у *структурі ВДВ* області:

- а) домінує *промисловість*, частка якої поступово зменшувалася з 29,1% у 2001 році до **22,3%** (за попередніми даними) в 2007 році. При цьому частка *обробної промисловості*, яка складала у 2001 році 19%, а у 2003 – 2007 рр. дещо знизилася і складала в середньому **17,5%**;

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

Таблиця 2.1

Валова додана вартість за видами економічної діяльності Харківської області за 2001 – 2007* рр.

(питома вага, у %)

№ пп	Основні види економічної діяльності	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.*	2007 р.*
	Всього	100	100	100	100	100	100	100
1	Сільське господарство	18,6	16,9	12,0	11,8	9,9	8,7	8,4
2	Промисловість, у т. ч.:	29,1	28,4	25,9	23,3	26,4	23,0	22,3
	• добувна промисловість	2,6	2,6	2,3	2,2	2,4	2,1	2,0
	• обробна промисловість	19,2	19,1	17,8	17,0	19,3	16,8	16,3
	• вироблення та розподіл електроенергії, газу та води	7,3	6,7	5,8	4,1	4,7	4,1	4,0
3	Будівництво	3,5	3,4	3,7	4,6	3,9	3,4	3,3
4	Оптова і роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту	7,3	7,0	10,4	9,1	9,6	8,4	8,1
5	Транспорт та зв'язок	13,4	14,0	15,2	13,4	12,1	10,6	10,3
6	Фінансова діяльність	3,6	3,8	6,5	12,6	11,0	9,6	9,3
7	Операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам	10,1	10,1	9,8	10,4	10,5	9,2	8,8
8	Інше	14,4	16,4	16,4	14,8	16,6	27,1	29,5

* Попередні розрахунки за даними Головного управління статистики в Харківській області (остаточні дані за 2006 р. надійдуть у III кв. 2008 р., а за 2007 р. – у III кв. 2009 р.)

- б) водночас, послідовно за вказаний період зростала частка послуг з 14,4% у 2001 році до **29,5%** у 2007 році (майже в 2 рази) за рахунок послуг: освіти (в 2,5 рази), держуправління (майже в 3 рази), охорони здоров'я та соціальної допомоги (в 2 рази), колективних та особистих послуг (в 2,5 рази);

- в) відбувається незначне скорочення в структурі ВДВ області частки *транспорту і зв'язку* (з 13,4% у 2001 р. до **10,3%** у 2007 р.) та *сільського господарства* (з 18,6% у 2001 р. до **8,4%** у 2007 р.);
- г) практично не змінили своєї позиції *оптова та роздрібна торгівля* (в середньому на рівні **8,6%**) й *операції з нерухомості* (на рівні **9,8%**).

Таким чином, відбувається процес більш врівноваженого виробництва ВДВ, коли її обсяг, вироблений традиційними для Харківської області галузями (промисловість, транспорт і зв'язок), практично зрівнюється з обсягом ВДВ, виробленим сферою послуг (особливо, за рахунок освіти та охорони здоров'я). Це цілком відповідає сучасним тенденціям розвитку світової економіки, особливо, в умовах розбудови провідними розвинутими країнами економіки, що базується на знаннях.

2.2. Динаміка інвестицій в основний капітал

За вказані 7 років відзначається позитивна тенденція *збільшення інвестицій в основний капітал*, як один з найважливіших джерел розвитку народногосподарського комплексу області, – вони зросли майже в **9 разів** (з 1,6 млрд грн у 2001 році до 9,0 млрд грн у 2007 році). У *табл. 2.2* наведена структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності [9].

Таблиця 2.2

Структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності*

(питома вага у %)

Основні види економічної діяльності	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Всього освоєно інвестицій в основний капітал за рік	100	100	100	100	100	100	100
I. Сільське господарство	5,1	4,7	4,4	3,3	3,7	3,3	5,5
II. Промисловість	33,9	32,5	35,4	37,9	37,1	41,1	41,3

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
1. Добувна промисловість	13,5	7,8	9,9	6,9	5,7	7,5	7,6
2. Переробна промисловість, у т. ч.:	20,4	18,3	21,5	25,6	27,9	30,8	31,3
а) харчова промисловість та перероблення с/г продуктів	9,7	7,1	10	12,3	14,2	10,4	8,9
б) легка промисловість (текстильна промисловість, одяг, виробництво шкіри та взуття)	0,2	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	0,1
в) целюлозно-паперова промисловість, видавнича справа	0,8	2	2,3	1,1	0,9	1,7	1,9
г) хімічна та нафтохімічна промисловість (хімічне виробництво, виробництво гумових і пластмасових виробів)	1,8	1,5	1,6	2,4	2,5	2	1,5
д) машинобудування	3,8	4,8	4,5	5,1	3,2	3,1	3
е) виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (будматеріалів, скловиробів)	0,2	0,5	1,7	2,6	1,2	10,3	13,5
ж) інші галузі промисловості	3,7	2,1	1,2	1,9	5,5	3,1	2,4
3. Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	3,6	6,3	4	5,3	3,5	2,8	2,2
III. Будівництво	7,4	14,1	15,4	12,4	8,1	4,6	4,3
IV. Оптова та роздрібна торгівля, торгівля транспортними засобами та послуги з ремонту:	4,5	2,9	5,1	6,6	5,5	4,9	5,2
а) торгівля транспортними засобами та їх ремонт		0,5	0,5	0,7	1,1	1	0,7
б) оптова торгівля і посередництво в торгівлі		1,7	3,9	5,1	2,6	2,6	2,3
в) інші види торгівлі		0,6	0,7	0,8	1,8	1,3	2,2
V. Фінансова діяльність	3,4	2,7	2,5	2,6	5,1	3,8	2,8

Закінчення табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
VI. Діяльність транспорту і зв'язку	13,7	21,2	20,4	17,3	16,8	17,1	17,1
а) наземний транспорт (залізничний, міський та автодорожній)	6,1	10,3	7,7	6,9	4,7	7,6	8,9
б) зв'язок	7,6	10,5	11	9,7	11,5	8,6	6,3
в) інше (авіаційний і трубопровідний транспорт, транспортні послуги)	0	0,5	1,7	0,6	0,5	0,9	1,9
VII. Операції з нерухомістю, здавання під найм і послуги юридичним особам	12,7	14,8	11	13,1	19,4	22	17,2
VIII. Інші види господарської діяльності	19,3	7,1	5,8	6,8	4,3	3,2	6,6

* Обробка даних автора

Як видно з таблиці 2.1, у *структурі інвестицій в основний капітал*:

а) переважають інвестиції в:

- *промисловість*, частка яких у 2001 р. склала практично 40%, потім у 2002 – 2003 рр. знизилась до 33%, а у 2006 – 2007 рр. знову зросла до **41%**;
- *транспорт і зв'язок* (у середньому **17%**);
- *операції з нерухомістю* (які зросли з 13% в період 2001 – 2004 рр. до **20%** у 2005 – 2007 р.)

б) капітальні інвестиції в *сільське господарство* залишалися стабільними: в середньому **5%** і збільшилися за останні 3 роки (з 3,7% у 2005 р. до 5,5% у 2007 р.).

Найбільшими темпами зростали інвестиції в *промисловість* (в середньому на **36%**), *операції з нерухомістю* (в середньому на **44,5%** на рік), *оптову та роздрібну торгівлю* (на **12,3%** у середньому).

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

Структура капітальних інвестицій в **промисловість** за вказаний період свідчить, що:

- а) домінує *переробна промисловість*, частка якої порівняно з 2001 роком збільшились у 2007 році майже у **9 разів** (з 55% до **76%** відповідно);
- б) зменшуються капітальні інвестиції в *добувну промисловість* (за останні 4 роки знаходяться на приблизно однаковому рівні – **18%**), а також у *виробництво та розподілення електроенергії, газу і води* (практично в 2 рази: з 10% у 2001 році до 5,5% у 2007 році).

Структура капітальних інвестицій у **переробну промисловість** показує, що:

- а) найбільшу питому вагу займають інвестиції в *харчову промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів*, частка яких складала приблизно **50%** у період 2001 – 2005 роки, а вже протягом останніх двох років становила в середньому **30%**;
- б) частка інвестицій у *машинобудування* в період 2002 – 2004 рр. складала в середньому **15%**, а в період з 2005 р. до 2007 р. – у середньому **8%**;
- в) натомість, інвестиції в галузь «*Виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (тобто будматеріалів та скловиробів)*» – складала відносно незначну частину у 2001 – 2005 роках – приблизно **1%**, а вже у 2007 році зросли до **43%**.

Таким чином, капітальні інвестиції в переробну промисловість (яка є традиційною галуззю для нашої області) залишаються основним напрямком вкладення «внутрішніх» інвестицій, причому за останні 3 роки цей процес має виражену тенденцію до зростання. В той же час слід відзначити, що при скороченні капітальних інвестицій в харчову промисловість (майже у 1,7 раза) та машинобудування (в 1,9 раза), бурхливо зростають інвестиції в галузь з виробництва будматеріалів і скловиробів (в 43 рази).

2.3. Динаміка іноземних інвестицій у регіоні

Ще одним ресурсом розвитку народногосподарського комплексу області є залучення **іноземних інвестицій**. Їх обсяги постійно збільшуються, причому в період з 2005 – 007 рр. Харківська область займає друге – третє місце в Україні за темпами їх приросту. Винятком є 2006 рік, коли в область надійшли інвестиції до АКБ «УкрСиббанк» в обсязі приблизно 340 млн дол., але й без цих інвестицій приріст 2006 року суттєво переважав рівень 2001 – 2004 років. У *табл. 2.3* наведена структура іноземних інвестицій за видами економічної діяльності [9].

Таблиця 2.3

Структура іноземних інвестицій за видами економічної діяльності*

(питома вага у %)

Основні види економічної діяльності	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Усього вкладено іноземних інвестицій за рік	100	100	100	100	100	100	100
I. Сільське господарство	5,9	7,7	2,3	2,1	0,6	1,6	1,6
II. Обробна промисловість, у т. ч.:	21,1	52,6	26,3	20,3	22,6	17,1	41,2
а) харчова промисловість і перероблення с/г продуктів	3,8	9,8	6,68	5,5	4,8	8,1	7,38
б) легка промисловість (текстильна промисловість, одяг, виробництво шкіри та взуття)	1	0,2	1,5	0	0,01	0	0,03
в) целюлозно-паперова промисловість, видавнича справа	3,1	36	12,5	1,3	3,8	1,1	1,95
г) хімічна та нафтохімічна промисловість (хімічне виробництво, виробництво гумових і пластмасових виробів)	8,8	4,2	1,2	7	6,9	1,5	0

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

Закінчення табл. 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
д) виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (будматеріалів, скловиробів)	0,1	0,6	0,01	0	0,3	3,7	30,3
е) машинобудування та металообробка	2,9	1,6	4,4	6,2	1,3	2,7	1,5
ж) інша виробнича діяльність	1,4	0,2	0,01	0,3	5,5	0,01	0,04
III. Оптова та роздрібна торгівля, торгівля транспортними засобами та послуги з ремонту:	13,6	22,3	36,1	12,2	18,1	0,5	3,7
а) торгівля транспортними засобами та їх ремонт	0,08	0,01	18,12	0,01	0,2	0,01	0,15
б) оптова торгівля і посередництво в торгівлі	11,9	17,3	17,9	12,2	17	0	3,5
в) інші види торгівлі	1,62	4,99	0,08	0,01	0,9	0,5	0,05
IV. Фінансова діяльність	41,1	2,9	31,7	62,3	21,6	73,2	53,1
V. Операції з нерухомістю, здавання під найм і послуги юридичним особам	17,2	14,4	2,5	2,3	35,6	7,4	0
VI. Інші види господарської діяльності	1,1	0,1	1,1	0,8	1,5	0,2	0,4

* Обробка даних автора.

У *структурі прямих іноземних інвестицій* переважають інвестиції у:

- 1) *фінансову діяльність*, частка яких у період 2001 – 2003 рр. складала в середньому **25,2%**, а в період 2004 – 2007 рр. – **52,6%**. За даними управління Нацбанку України в Харківській області основна частка цих інвестицій здійснювалась у вигляді внесків до статутного капіталу таких провідних банків Харківщини, як АКІБ «УкрСиббанк», ВАТ «Мегабанк» та

АБ «Факторіал-Банк». Причому цими банками 50% коштів спрямовується також на кредитування суб'єктів господарювання переробної промисловості (31%), торгівлі (44%);

- 2) *обробну промисловість*, частка яких у 2001 – 2006 рр. склала **26,6%**, а у 2007 р. зросла до **41,2%**.
- 3) прями іноземні інвестиції в *сільське господарство* залишалися *стабільними* і незначними – у середньому **4%**, і мають *тенденцію до зниження* в *оптовій та роздрібній торгівлі* (з 20% у період 2001 – 2005 рр. до 2% у період 2006 – 2007 рр.), а також в *операції з нерухомістю та здавання під найм* (з 17% у 2001 р. до 0% у 2007 р.).

Структура іноземних інвестицій в **обробну промисловість** за вказаний період була нерівномірною:

- у *харчову промисловість і перероблення сільськогосподарських продуктів* – складала в середньому **26%**;
- у *виробництво будматеріалів та скловиробів* (зросли за останні 2 роки практично з нуля до **70%** у 2007 р.);
- у *машинобудування та металообробку* – були приблизно стабільними і складала в середньому **13%**;
- відбулось падіння іноземних вкладень у *хімічну та нафтохімічну промисловість* з 9% у 2001 р. до 0% у 2007 р.

Географія іноземних інвестицій: найбільш значні обсяги *прямих іноземних інвестицій* вкладено в підприємства області нерезидентами із Франції – 557,4 млн дол. (43,5% до загального обсягу), Кіпру – 304,9 млн дол. (23,8%), Сполученого Королівства – 132,9 млн дол. (10,4%), Російської Федерації – 35,7 млн дол. (2,8%).

Нові механізми залучення іноземних інвестицій: розпочато реалізацію проекту зі створення навколо Харкова *мережі промислових парків*, які можуть запропонувати інвесторам «грін філдс» – вільні майданчики з необхідною інфраструктурою для швидкої реалізації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки області. Одним з перших успіхів такого підходу є *індустріальний майданчик «Малинівка»*, на якому реалізуються проекти будівни-

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

цтва трьох підприємств: фірми «KGS & Co» з виготовлення виробів з алюмінію, «Малинівський склоробний завод» та «Лікєрогоріланого заводу Плюс». Загальний обсяг цих інвестиційних проектів становить 145 млн дол. США.

Рішенням сесії Харківської обласної ради в 2007 році затверджено «Програму створення індустріального парку «Рогань» у Харківській області», на виконання якої: вже створено комунальне підприємство «Індустріальний парк «Рогань», призначено директора, визначено статутний фонд і виділено з коштів обласного бюджету 50 тис. грн для наповнення статутного фонду новоствореного підприємства. В ході реалізації проекту *планується створити* на площі більше ніж 200 га біля 150-ти підприємств при забезпеченні загальної суми інвестицій 1,5 млрд дол. і створенні на території промислового парку 10-ти тисяч нових робочих місць.

Таким чином, можна відзначити позитивну тенденцію зростання у 2006 – 2007 рр. іноземних інвестицій в *обробну промисловість* (частка яких зросла у 1,6 раза) за рахунок інвестицій у виробництво будматеріалів та скловиробів (до 70%) при стабільному інвестуванні в харчову та переробну промисловість (26%), а також в машинобудування (13%).

2.4. Зовнішня торгівля Харківської області в 2001– 2007 роках

2.4.1. Загальна структура зовнішньої торгівлі області

Динаміка зовнішньої торгівлі області наведена в табл. 2.4 [9].

Таблиця 2.4

Динаміка зовнішньої торгівлі області за 2000 – 2007 роки

(млн дол. США)

Показник	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Зовнішньоторгівельний оборот	795,6	943,0	999,3	1391,1	2344,3	2449,3	3075,0	3944,7
Експорт	340,0	459,0	428,7	556,5	772,7	780,5	985,7	1388,8
Імпорт	455,6	484,0	570,7	834,6	1571,6	1668,8	2089,3	2556,0
Сальдо	-115,6	-25,0	-142	-278,1	-798,9	-888,3	-1103,6	-1167,2

Зовнішня торгівля (загальні показники) характеризувалась:

- зростанням зовнішньоторговельного обороту з 2001 року до 2007 року – в **4,2 рази** до 3,95 млрд дол. у 2007 році;
- зростанням експортних поставок – в **3 рази** до 1,39 млрд дол. у 2007 році;
- зростанням імпортних надходжень – в **5,3 рази** до 2,5 млрд дол. у 2007 р.

У результаті виконання «*Регіональної програми розвитку експортного потенціалу Харківської області у 2007 – 2008 роки*», яка була прийнята в 2005 році тільки Харківською областю – єдиною серед областей України, спостерігається:

- *зростання експортних поставок у 2007 році на 29,1%* проти 23,2% у 2006 році (індикатором економічної ефективності програми було визначено приріст експорту, зокрема у 2007 році на 25%);
- *позитивна тенденція скорочення приросту негативного сальдо, яке збільшилось у 2007 році лише на 8,2%* (проти 18,8% у 2006 році). Таким чином, відбулось зниження темпів приросту від'ємного сальдо в **2,3 рази**.

Основні коефіцієнти, що характеризують зовнішню торгівлю області, подані в *табл. 2.5*.

Таблиця 2.5

Основні коефіцієнти, що характеризують зовнішню торгівлю області

Показник	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Курс, дол./грн	5,35915	532,728	533,508	531,9416	510,8631	503,5532	503,3395
Експорт (загальний обсяг), млн грн	2459,9	2283,8	2969,0	4110,3	3987,3	4963,5	6990,9
Імпорт (загальний обсяг), млн грн	2593,8	3040,3	4452,7	8360,0	8525,3	10520,7	12865,4
Валова додана вартість (ВДВ), млн грн	10465	11801	14515	19096	23202	24112,9	25185,0
Коефіцієнт відкритості економіки (експорт/ВДВ)	0,235	0,194	0,205	0,215	0,172	0,206	0,278

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

Закінчення табл. 2.5

1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт імпоротної залежності (імпорт/ВДВ),	0,248	0,258	0,307	0,438	0,367	0,436	0,511
Коефіцієнт покриття імпорту товарів експортом	0,948	0,751	0,667	0,492	0,468	0,472	0,544

Коефіцієнт відкритості економіки (співвідношення обсягів експорту до валової доданої вартості) Харківської області в 2001 – 2006 роках був практично незмінним і складав у середньому **21%**, і тільки у 2007 році виріс в **1,34 рази**. Це свідчить про позитивні тенденції, які виявилися в 2007 році, щодо зростання впливу зовнішньоекономічного фактора як одного з головних джерел економічного зростання регіону в умовах входження економіки Харківської області до світового розподілу праці.

Коефіцієнт імпоротної залежності Харківської області по товарах поступово зростає (з 24,8% в 2001 р. до **51,1%** у 2007 р.), що свідчить про розширення ринку для імпортованих товарів в області, розширення коопераційних зв'язків та зростання сплатоспроможного попиту в регіоні. Збільшення валової доданої вартості відбувається на тлі зменшення протягом 2000 – 2007 рр. частки експорту машинобудування і технологічної продукції, тобто приріст ВДВ іде за рахунок середньотехнологічних галузей (харчова промисловість, будівництво тощо).

Коефіцієнт покриття імпорту товарів експортом по Харківській області в період 2001 – 2007 рр. коливався нерівномірно. Так, з 94,8% у 2001 р. він знизився до 46,8% у 2005 році, і тільки у період 2006 – 2007 роках спостерігається позитивна тенденція зростання цього показника до **54,4%** у 2007 р. Це свідчить про покращення структури зовнішньої торгівлі області за останні 2 роки.

2.4.2. Товарна, галузева структура зовнішньої торгівлі та торгівля послугами області

Товарна структура експорту Харківської області за 2001 – 2007 рр. наведена в табл. 2.6 [9].

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Таблиця 2.6

Товарна структура експорту Харківської області *

(млн дол.)

Основні товарні групи	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Усього експорт	425,6	393,2	522,2	724,4	721,6	888,7	1147,4
Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення і звуку, в т. ч.:	220,9	168,2	188,7	246,4	238,6	296,2	412,3
котли, машини, апарати і механічні пристрої	166,9	122,9	107,8	158,2	155,7	179,7	263,1
електричні машини та устаткування	54,0	45,3	80,9	88,2	82,9	116,5	149,2
Транспортні засоби і шляхове обладнання в т. ч.:	38,4	36,9	36,3	79,2	91,5	100,6	113,8
наземні транспортні засоби, крім залізничних	23,0	23,6	20,3	37,0	61,8	68,4	84,8
Недорогоцінні метали та вироби з них, у т. ч.:	23,0	26,8	55,9	49,8	32,0	47,3	49,6
чорні метали	9,6	15,3	31,5	22,0	10,0	13,9	12,0
вироби з чорних металів	2,8	3,8	11,6	15,6	12,8	13,6	18,6
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, у т. ч.:	21,7	20,8	24,7	28,2	38,0	41,1	51,5
продукти неорганічної хімії	4,4	1,7	1,8	2,3	3,1	7,2	13,1
фармацевтична продукція	6,7	5,0	6,7	7,3	10,7	13,2	16,3
Прилади і апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні; годинники; музичні інструменти, у т. ч.:	20,6	16,5	29,7	65,9	36,6	42,8	54,0
прилади і апарати	20,6	16,5	29,7	65,9	36,6	42,8	53,8
Мінеральні продукти, у т. ч.:	4,9	26,9	32,7	51,5	54,4	57,4	87,5
сіль, сірка, штукатурні матеріали, цемент	1,9	10,0	18,0	32,6	34,7	31,8	51,8
Полімерні матеріали, пластмаси та каучук, в т. ч.:	5,0	5,5	19,7	10,9	10,9	18,6	26,2

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

Закінчення табл. 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8
полімерні матеріали, пластмаси	4,5	4,8	19,3	10,1	10,3	18,0	25,5
Деревина і вироби з деревини, у т. ч.:							
деревина і вироби з деревини	3,7	4,0	5,8	8,9	9,3	8,1	8,9
Інше	57,4	87,6	128,6	183,7	210,4	233,6	343,6

* Обробка даних автора.

Динаміка зміни **товарної структури експорту** свідчить про наступне:

- 1) традиційно найбільше експортувалося *механічне обладнання, машини, устаткування та механізми* при незначному зниженні питомої ваги з 40,9% у 2000 р. до **35,9%** у 2007 р;
- 2) несуттєве зменшення експорту *транспортних засобів і шляхового обладнання* (з 11,9% у 2000 році до **9,9%** у 2007 році);
- 3) зростає експорт *мінеральних продуктів*, а саме: цементу та штукатурних матеріалів (з 1,9% у 2000 році до **7,6%** у 2007 році);
- 4) у той же час, істотну питому вагу мають *інші товарні групи*, причому їх частка в експорті постійно збільшується (у 2000 році – **24,0%**, а у 2007 році – майже **30,0%**) за рахунок таких товарних груп, як продукції борошномельно-круп'яної промисловості, фармацевтичної продукції, текстилю і виробів з текстилю, взуття, молочних продуктів та масла тощо.

Така структура в цілому відповідає загальносвітовим тенденціям збільшення *експорту товарів із високою доданою вартістю*, а також послуг та інформаційних технологій. У той же час відбувалася помітна *диверсифікація експорту*, а саме: розширення продажу на зовнішніх ринках вже конкурентоспроможної продукції харківського виробництва, яка не була традиційною для нашого регіону (будівельні матеріали та кераміка, продукти харчування, текстиль, взуття).

Протягом 2007 року зберігалася оптимальна для Харківської області **структура імпорту товарів**, в якій основне місце займали: на-

земні транспортні засоби (в середньому **18,5%**); котли, машини, апарати й устаткування (**15,3%**); полімерні матеріали, пластмаси, каучук (**8,14%**). Зростання випереджаючими темпами імпорتنних поставок, у першу чергу комплектуючих, устаткування, машин та обладнання для галузей промисловості Харківської області з країн Євросоюзу та Російської Федерації, свідчить про те, що набирає силу *процес технічного переоснащення виробництва в регіоні* з урахуванням вимог, які ставить перед Україною процес вступу до Світової організації торгівлі.

У динаміці **зовнішньої торгівлі послугами** за 2000 – 2007 роки спостерігалася тенденція до переходу сальдо з позитивного (+19,5) млн дол. у 2000 році до від'ємного (–26,5) млн дол. у 2007 році.

У *структурі експорту послуг* відбувається:

- збільшення експорту *ділових, професійних та технічних послуг* (з 5,5% до 9,5%); *послуг з ремонту* (з 3,9 – 5,4%); *послуг з подорожей* (3,4 – 3,9%); *послуг зв'язку* (2,5 – 3,3%);
- поступове зменшення експорту *транспортних послуг* (з 83,7% до 73%).

Експорт послуг з *Харківської області* орієнтований переважно на Росію (з 30% у 2000 році до **63%** у 2007 році) і країни СНД (збільшення питомої ваги з 17% у 2000 році до **71%** у 2007 році). Досить значні обсяги послуг експортувалися до США (13% у 2000 році та **10%** у 2007 році) та Німеччини (зменшення питомої ваги з 10,0% у 2000 році до **7,4%** у 2007 році).

Динаміка **зовнішньої торгівлі товарами Харківської області за технологічними секторами** за 2001 – 2007 роки зазначена в *табл. 2.7*.

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

Таблиця 2.7

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами за технологічними секторами*

Показник	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
<i>Експорт</i>							
I. Сектор високих технологій							
Обсяг експорту, млн дол.	286,5	349,4	261,3	398,8	377,3	452,8	596,3
%, до попереднього року	150,6	122,0	74,8	152,6	94,6	120,0	131,7
Питома вага сектору в експорті, %	67,3	88,9	50,1	55,0	52,3	50,0	52,0
II. Сектор середніх технологій							
Обсяг експорту, млн дол.	110,0	112,2	177,2	234,0	248,1	270,6	429,6
%, до попереднього року	118,7	101,9	158,0	132,1	106,0	109,1	158,8
Питома вага сектору в експорті, %	25,9	28,5	33,9	32,3	34,4	30,4	37,4
III. Сектор низьких технологій							
Обсяг експорту, млн дол.	29,0	54,4	83,6	91,7	77,4	90,0	114,0
%, до попереднього року	90,2	187,5	153,6	109,6	84,5	116,3	126,7
Питома вага сектору в експорті, %	6,8	13,8	16,0	12,7	10,7	19,5	9,9
<i>Імпорт</i>							
Сектор високих технологій							
Обсяг імпорту, млн дол.	184,5	368,7	378,2	338,9	622,7	889,8	942,9
%, до попереднього року	118,9	199,8	102,6	89,6	183,7	142,9	106,0
Питома вага сектору в імпорті, %	36,9	66,3	46,1	22,2	39,6	45,9	41,2
Сектор середніх технологій							
Обсяг імпорту, млн дол.	237,1	248,6	360,9	1073,7	818,5	666,3	1091,1
%, до попереднього року							
Питома вага сектору в імпорті, %	50,0	44,7	44,0	70,4	52,1	34,4	47,7
Сектор низьких технологій							
Обсяг імпорту, млн дол.	53,1	52,3	807,3	112,7	130,2	190,3	253,4
%, до попереднього року	108,9	98,4	1544,1	14,0	115,5	146,2	133,2
Питома вага сектору в імпорті, %	11,2	9,4	9,9	7,4	8,3	10,0	11,1

* Розрахунки автора.

Як видно з табл. 2.7, в експортних і імпортних поставках Харківської області домінує **високотехнологічний сектор**¹ із значним відривом від решти секторів (його частка в період залишається практично незмінною – в середньому **52% і 49%** відповідно). Для порівняння: в Україні високотехнологічний сектор в експортних поставках у 2007 р. склав усього **18,9%**, а домінуюче положення в українському експорті займає сектор низьких технологій – **49,7%**.

Така продукція, як відомо, менш чутлива до світової кон'юнктури цін і попиту, але вимагає постійного *вдосконалення і впровадження інноваційних технологій та продуктів* з метою збереження гідних позицій в **конкуренції за якістю**, яка домінує в сучасному світі.

Галузева структура експорту Харківської області наведена в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Галузева структура експорту товарів Харківської області

(% від загального)

Показник	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Продовольчі товари та сировина для їх вироблення	14,2	19,3	15,9	16,1	16,7	18,6
Продукція паливно-енергетичного комплексу	1,2	2,9	2,6	2,7	2,9	3,1
Продукція нафтохімічного комплексу	6,6	7,0	5,3	6,7	6,7	6,7
Деревина та вироби з неї	1,6	1,9	2,0	2,2	2,1	1,7
Чорні та кольорові метали	6,6	3,9	6,7	4,0	4,4	3,4
Машинобудівна продукція	56,3	48,8	54,0	50,7	49,5	50,5
Інше	13,5	16,2	13,4	17,4	17,8	15,8

¹**Сектор високих технологій** представлений наступними товарами: виробництво машин та устаткування; виробництво електричного та електронного устаткування; виробництво транспортного устаткування; фармацевтичне виробництво (за класифікацією Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України).

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

Для визначення експортних галузей, які мали і мають найвагоміший вплив на зростання виробництва в області в табл. 2.9 подано структуру промислового виробництва області за основними видами діяльності [9].

Таблиця 2.9

Структура промислового виробництва Харківської області

(у % до загального обсягу)

Види діяльності	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Харчова промисловість та перероблення с/г продуктів	30,6	32,5	31,9	33,0	29,8	27,9
Паливно-енергетичний комплекс, у тому числі:	25,0	22,2	23,8	23,5	29,7	29,1
Хімічна та нафтохімічна промисловість	7,4	6,7	4,8	5,7	4,8	4,7
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	0,2	0,3	0,4	0,5	0,3	0,5
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	2,1	1,2	2,8	3,5	3,1	3,1
Машинобудування	24,9	26,5	24,1	20,7	18,9	19,5
Інші виробництва	9,8	10,6	12,2	13,1	13,4	15,2

Як видно з табл. 2.8 і табл. 2.9, в період 2002 – 2007 рр. *продукція машинобудування* займала найбільшу частку в експортних поставках Харківської області (в середньому 51,6%) і поступово зменшувалась з 56,3% у 2002 р. до 50,5% у 2007 р. У загальній структурі виробництва частка *машинобудування* займала в середньому 22,4% і поступово зменшувалась з 24,9% у 2002 р. до 19,5% у 2007 р. Тобто тенденція зменшення експорту продукції машинобудування повністю корелюється зі зменшенням питомої ваги машинобудування в структурі промислового виробництва області.

На другому місці стабільно знаходиться *продукція харчової промисловості та переробки сільськогосподарської продукції*.

За той же самий період її частка в експортних поставках регіону поступово збільшується з 14,2% у 2002р. до 18,6% у 2007 р. (у 1,3 рази більше). Слід зазначити, що у харчовій промисловості відбулось незначне зменшення з 30,6% у 2002 р. до 27,9% у 2007 р., хоча протягом зазначеного періоду середня частка складала майже 31%. Таким чином, можна констатувати, що в харчовій промисловості використовуються все більш продуктивні технології та обладнання, а її продукція становиться все більш конкурентоспроможною на зовнішніх ринках.

На третьому місці в експортних поставках області упродовж 2002 – 2007 рр. знаходиться **продукція нафтохімічного комплексу** (її частка в середньому складала 6,52% і практично залишалась незмінною). При цьому питома вага цієї галузі промисловості в середньому складала 5,7% і помітно зменшувалась з 7,4% у 2002 р. до 4,7% у 2007 р., тобто у 1,54 рази. Це свідчить, що ефективність виробництва в цьому секторі зростає і забезпечує гідне місце в експорті області.

Експорт **чорних і кольорових металів** займає четверте місце у загальному обсязі експортних поставок області та складає в середньому 4,8% від загального експорту. При цьому в період 2002 – 2007 рр. відбулося суттєве падіння обсягів експорту цієї продукції: з 6,6% у 2002 р. до 3,4% у 2007 р. (тобто в 2 рази). У той же час частка **металургійного виробництва та готових металевих виробів** у загальному обсязі промислового виробництва області складала в середньому 2,6% і помітно зросла: з 2,1% у 2002 р. до 3,1% у 2007 р. (тобто у 1,5 рази). Цей факт свідчить, що конкурентоспроможність цієї галузі суттєво зменшується, а сама галузь потребує істотної модернізації.

Експорт **продукції паливно-енергетичного комплексу** склав незначну частину в загальному експорті області в період 2002 – 2007 рр.– в середньому 2,6% і виріс з 1,2% у 2002 р. до 3,1% у 2007 р. (тобто в 2,6 рази). У той же час питома вага паливно-енергетичного комплексу в структурі промислового виробництва традиційно велика – в середньому 25,6% і практично не зазнала змін. Тобто практична вся продукція паливно-енергетичного комплексу

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

споживається на вітчизняному ринку. Одним із шляхів розвитку цієї галузі є підвищення енергозбереження з використанням сучасних еколого-зберігаючих високоефективних технологій.

Експорт *деревини та виробів з неї* практично не змінився, як і частка у загальній структурі промислового виробництва, і складають відповідно в середньому 1,9% у товарній структурі експорту та 0,4% у промисловому виробництві.

2.4.3. Основні зовнішньоторговельні партнери Харківської області

Динаміка географічної структури експорту останніх 7 років свідчить, що протягом 2002 – 2003 рр. частка ЄС у структурі зовнішньої торгівлі Харківської області поступово зростала, а частка СНД – навпаки, зменшувалася [8]. Проте в 2004 – 2007 рр. тенденція змінилася на протилежну: частка ЄС з 2004 р. зменшується, а частка СНД – знову відчутно зростає. Динаміка експорту товарів до країн СНД та ЄС-25 за 2002 – 2007 рр. подана в *табл. 2.10*.

Таблиця 2.10

Динаміка експорту товарів до країн СНД та ЄС-25*

(у % до загального експорту)

Країна	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
СНД, у т. ч.:	60,0	54,3	57,0	70,3	75,7	80,8
Росія	42,7	37,6	38,7	45,3	49,7	52,6
Країни – члени ЄС	19,8*	26,5*	22,5	12,0	11,5	9,6

*Дані за 2002 – 2003 рр. наведені для 25 країн, що в 2004 р. увійшли до ЄС-25.

Так, у 2007р. частка ЄС в експорті товарів Харківської області скоротилася порівняно з 2004 р. майже **вдвічі** (і складала всього **9,6%**), а частка СНД зросла до **80%** експорту області.

Товарна структура експорту до країн СНД свідчить про *зростання* протягом 2005 – 2007 рр. частки харківського експорту до СНД фактично *всіх товарних груп* (машинобудівної продукції – на 15%, продовольчих товари та сировини для їх вироблення у 1,5 раза), за винятком *деревини та виробів з неї*.

Товарна структура експорту області до **країн СНД** (за даними Головного управління статистики у Харківській області) наведена в *табл. 2.11*.

Таблиця 2.11
Товарна структура експорту області до країн СНД
 (% від загального)

Показник	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Продовольчі товари та сировина	8,3	15,7	9,6	12,1	12,5	12,3
Продукція паливно-енергетичного комплексу	0,06	2,4	1,0	0,5	1,1	2,3
Продукція нафтохімічного комплексу	4,4	8,0	4,0	5,3	5,8	6,1
Деревина та вироби з неї	0,58	1,4	1,0	1,2	1,4	1,0
Чорні та кольорові метали	1,51	2,2	1,7	1,5	1,6	1,6
Машинобудівна продукція	38,95	53,3	34,6	40,4	41,7	44,3
Інше	6,20	17,0	5,0	9,3	11,7	13,1

Збільшились обсяги експорту Харківської області на ринки СНД за такими групами товарів, як: *машинобудівної продукції* – на 15%, *продовольчих товари та сировини для їх вироблення* – у 1,5 раза.

Найбільшим торговим партнером в експортно-імпортних операціях протягом багатьох років залишається **Російська Федерація**. Зовнішньоторговельний оборот зріс за 2002 – 2007 рр. в **4,4 раза**, експорт – в **3,6 раза**, імпорт – в **5,1 раза**). Частка Російської Федерації від загального обсягу експорту області зросла від 42,7% у 2002 р. до **52,6%** у 2007 р.

Товарна структура експорту до Росії свідчить про *зростання* протягом 2005 – 2007 рр. частки харківського експорту до Росії фак-

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

тично **всіх товарних груп**, за винятком продовольчих товарів та сировини для їх вироблення (яка зменшилась у 2,6 рази), а також *деревини та виробів з неї* (зменшення з 1% до 0,8%).

Найбільшими темпами у період з 2005 – 2007рр. зростає експорт Харківської області на ринки Росії за такими групами товарів, як: **машинобудівної продукції** – з 28,2% у 2005 р. до **33,4%** у 2007 р. (за рахунок поставок: *с/г тракторів, холодильного устаткування, електроустаткування для тепловозів, кранів мостових, запчастин до вантажних і легкових автомобілів, турбін, генераторів постійної напруги, підшипників* тощо) та **продукції паливно-енергетичного комплексу** – у 8 разів.

Частка Росії у загальному імпорті області зросла з 35,2% у 2002 р. до **44,9%** у 2007 р. за рахунок, перш за все, продукції машинобудування, а саме: *верстатів, автомобілів та запчастин до них, двигунів дизельних* та інше.

Зовнішня торгівля товарами з країнами ЄС у 2002 – 2007 рр. поступово зростає (зовнішньоторговельний оборот зріс у 2,3, експорт – в 1,35 рази, імпорт – у 2,7 рази). У той же час у 2007 р. експорт товарів до ЄС склав усього 110,8 млн дол., або **9,6%** від загального обсягу експорту області.

Товарна структура експорту області до **країн ЄС** (за даними Головного управління статистики у Харківській області) подана в *табл. 2.12*.

Таблиця 2.12

Товарна структура експорту області до країн ЄС

(% від загального)

Показник	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
1	2	3	4	5	6	7
Продовольчі товари та сировина	4,3	4,6	2,7	1,9	2,6	3,2
Продукція паливно-енергетичного комплексу	0,5	0,2	1	0,4	0,4	0,09

Закінчення табл. 2.12

1	2	3	4	5	6	7
Продукція нафтохімічного комплексу	1,1	0,6	0,8	0,4	0,7	0,6
Деревина та вироби з неї	0,9	0,9	0,9	0,9	0,6	0,6
Чорні та кольорові метали	1,6	1,8	1,2	1,8	1,6	1,3
Машинобудівна продукція	6,3	3,5	9,7	2,3	2,9	2,5
Інше	5,1	15	6,2	4,4	2,7	1,6

Товарна структура експорту області до країн ЄС свідчить про: *зменшення* експорту продукції *машинобудування* (з 6,3% у 2002 р. до 2,5% у 2007 р.), а також протягом 2005 – 2007 рр. *продукції паливно-енергетичного комплексу* (зменшилась в 4 рази), *деревини та виробів з неї* (зменшення у 1,5 раза), *чорних та кольорових металів* (на 30%);

збільшення протягом 2005 – 2007 рр. експорту *продовольчих товарів і сировини для їх вироблення* – у 1,7 раза, *продукції нафтохімічного комплексу* – в 1,5 раза.

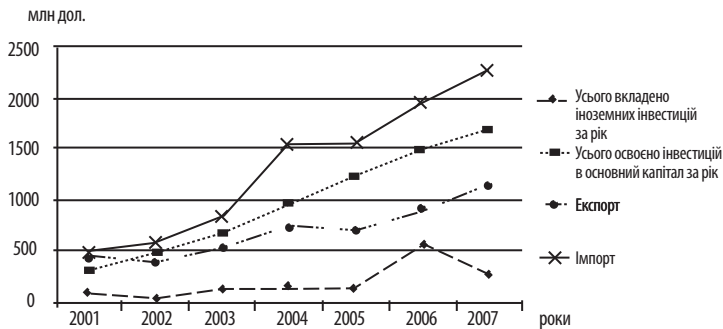
У **географічній структурі експорту до ЄС** відчутних змін не сталося. Як і раніше, експортні потоки спрямовані переважно лише до кількох країн – Німеччини, Італії, Польщі, Литви, на які припадає більше **60%** експорту до ЄС.

Їхня частка від загального обсягу експортних поставок області складала в 2007 р.: Польща – 2,04% (або 23,5 млн дол.), Литва – 1,35% (або 15,6 млн дол.), Німеччина – 1,2% (або 14,1 млн дол.) та Італія – 0,71% (або 8,2 млн дол.) відповідно.

2.5. Взаємозв'язок капітальних, прямих іноземних інвестицій та обсягів експорту-імпорту області

На *рис. 1* представлено взаємозв'язок капітальних інвестицій, прямих іноземних інвестицій та обсягів експорту-імпорту області.

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

Рис. 1. Взаємозв'язок капітальних інвестицій, ПІІ та обсягів експорту-імпорту області

Таким чином, можна зробити наступні **ВИСНОВКИ**:

1) *динаміка вкладення іноземних інвестицій, освоєних інвестицій в основний капітал та експорту добре корелюють* (за винятком 2006 р., коли були зроблені «точкові» інвестиції в фінансовий сектор (вкуп французькою групою Paribas харківського банку «Укрсиббанк» на суму 340 млн дол.).

У той же час помітна різниця в динаміці: темпи зростання інвестицій в основний капітал і темпи зростання іноземних інвестицій приблизно співпадають, а темпи зростання експорту помітно нижчі. Це свідчить про *все ще недостатній вплив іноземних інвестицій і вітчизняних капіталовкладень на експортотворюючі галузі економіки Харківської області*;

2) в Харківській області, як і в багатьох інших регіонах України, *динаміка імпорту (у тому числі машин та устаткування) позитивно корелює з динамікою прямих іноземних інвестицій*. Такий імпорту є вагомою складовою технологічного та інноваційного розвитку, більш активного залучення до розгалужених товарних потоків, і разом з тим є необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності країни;

3) *наявність зовнішньоторговельного дефіциту Харківської області в поєднанні із зростанням технологічної складо-*

вої імпорту (для Харківської області частка високотехнологічного імпорту в 2007 р. складає 38,7% проти 25,6% в Україні) можна розглядати як *прояв тенденції до технічного переоснащення та модернізації виробництва в регіоні, отже – підвищення їх конкурентоспроможності на світових ринках.*

3. Бар'єри та обмеження для розвитку зовнішньої торгівлі України та Харківської області

3.1. Блокування вексельних розрахунків по ПДВ

Великі промислові підприємства Харківської області (зокрема, ДП «Електроважмаш», ВАТ «Турбоатом» тощо) внаслідок відміни вексельної форми сплати ПДВ при проведенні імпорتنих операцій розміщують переважну кількість імпорتنих вантажів на складах тимчасового зберігання до проведення митного оформлення. Це призводить до значного накопичення товарів на митних та ліцензійних складах та негативним чином впливає на діяльність митниць Харківського регіону.

Шляхи вирішення: створення при КМУ робочої групи з вирішення вказаного питання у сфері адміністрування ПДВ при здійсненні імпорتنих операцій та забезпечення ефективної діяльності митних органів.

3.2. Упровадження країнами ЄС системи REACH (Registration Evaluation Authorisation and Restriction of Chemikals) з реєстрації хімічної продукції (із середини 2007 р.)

З початку 2008 року великі промислові підприємства, що працюють за довгостроковими контрактами з країнами ЄС, зіткнулися з проблемою укладання нових угод на постачання продукції в країни ЄС у 2009 р. Європейські споживачі та імпортери почали виявляти підвищену увагу до того, як іде підготовка українських підприємств до роботи за новими екологічними стандартами. Суттєвими проблемами є:

- відсутність в Україні відповідного державного органу (інституції), який би координував цю роботу;
- відповідно до європейського законодавства фундаментальні хімічні дослідження почнуть проводити не за рахунок дер-

жавних інституцій, а за рахунок постачальників продукції на ринок ЄС. Як наслідок, витрати на реєстрацію, які понесуть українські виробники, будуть включені до вартості продукції, що експортується до Європи. А компанії, що спізнались, повинні будуть купувати готові дослідження за значно завищеною ціною до тих пір, доки ринок цих послуг не складеться остаточно;

- виникає *проблема конфіденційності*. Реєстраційна заявка передбачає детальний опис виробничого процесу: з яких складових виробляється товар, в яких пропорціях присутні ті чи інші компоненти, що одержуються на виході. У таких високотехнологічних галузях, як наприклад, приладобудування та інші галузі високотехнологічного машинобудування, це має принципове значення;
- *Європейське хімічне агентство* – технічний орган, підконтрольний Єврокомісії, яка, у свою чергу, керується політичними та економічними інтересами країн, що входять до ЄС;
- у середньо- та довгостроковій перспективі *впровадження REACH* вплине не тільки на експортерів, але й на виробників, що орієнтовані на внутрішній ринок України. За прикладом ЄС, інші країни, що мають за мету захистити свої ринки від продукції, яка внаслідок низької якості не знайшла попиту на ринку ЄС, будуть приймати подібні закони (США, Канада, Японія, Росія).

Законодавство REACH – це черговий виклик конкурентоспроможності українських (у тому числі й харківських) товарів і підтвердження того, що цінова конкуренція себе вичерпала та повинна звільнити місце конкуренції за якістю.

Шляхи вирішення: 1) КМУ повинен організувати розгортання інфраструктури, яка забезпечить накопичення і донесення необхідної інформації до виробників; 2) **виробники**, у свою чергу, повинні визначити інвестиції в стандарти (якості, екологічності тощо), зробивши їх однією з найголовніших складових своєї виробничої та маркетингової політики.

3.3. Перешкоди, пов'язані з роботою митниці

а) **Розбіжності у даних зовнішньоторговельної статистики країни-імпортера і країни-експортера.** Причина розбіжностей – наявність «сірого» імпорту та вивезення капіталу за кордон через заниження експортних цін на сировину. Україна має мінімальні розбіжності з країнами, що постачають нам сировину (наприклад, з Росією). У той же час з державами, які постачають в Україну готову продукцію (а саме: Турція, Польща, Угорщина, Німеччина, Китай), – розбіжності величезні.

Шляхи вирішення:

- створити на кордоні *спільні пункти пропуску* (для харківської області – це Готівка – Нехотеевка), в першу чергу, для автомобільних вантажів. Це не дозволить митникам різних держав показувати різні документи (наприклад, для Польщі – одна ціна, а для України – інша);
- упровадити *моніторинг дзеркальної зовнішньоторговельної статистики* (співставлення даних країни-імпортера і країни-експортера). Наприклад, Росія, Казахстан і Білорусь вже давно обмінюються даними один з одним, а також ЄС, а через систему Eurostat – і з іншими країнами;
- удосконалити систему роботи митниці *за принципом єдиного офісу*. Якщо підприємець не буде мати змогу доторкнутися до своєї декларації після її надання, зникне можливість будь-якого протизаконного оформлення вантажу. Але це можливо тільки при наявності чітких цінових рамок, що визначають мінімальну митну вартість задекларованого товару, наприклад, за індикативними цінами);
- *укладення і дотримання угод з державами-сусідами про взаємовигідний контроль експорту-імпорту*. Особливо це стосується країн СНД, оскільки саме тут митні служби працюють за неписаними правилами;

б) **Нерівні умови оподаткування імпортних і вітчизняних товарів**, що стримує розвиток легкої промисловості, виробництво побутової техніки, деревообробки та харчової промисловості.

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

Шляхи вирішення: активізувати роботу щодо підвищення ввізного мита за результатами антидемпінгових, антисубсидіарних та спеціальних розслідувань проти недобросовісного і масового імпорту. Правилами СОТ дозволяється введення імпорتنих квот та підвищення мита, якщо надзвичайно швидко зростання ввезення тих чи інших товарів;

в) Для багатьох товарів, що імпортуються в Україну, сьогодні діє полегшений режим контролю якості: для їх ввезення достатньо, щоб зразки продукції пройшли сертифікацію за українськими стандартами. У той же час у багатьох країнах для того, щоб ввести товар на їхню територію, сертифікувати на відповідність національним стандартам потрібно не тільки продукцію, а й виробництво. Такі заходи не тільки підвищують якість товарів, що ввозяться, але й автоматично відсікають випадкові поставки, а також дешевий імпорт, що, у свою чергу, стимулює зростання вітчизняного виробництва відповідних товарів.

Шляхи вирішення: ввести процедуру контролю якості не тільки товару, що імпортується в Україну, а й виробництва;

г) Контрабандні товари на речових ринках України продаються під виглядом конфіскації (наприклад, одяг або мобільні телефони). В той же час жодна з сусідніх країн не продає конфіскований або відмовний товар. Його знищують або віддають на промислову переробку. В Україні такий порядок діє тільки у відношенні алкоголю і цигарок.

Шляхи вирішення: конфіскований або відмовний товар знищувати або віддавати на промислову переробку.

3.4. Відсутність механізму гарантії інтересів експортерів

- а) В умовах постійно зростаючого торговельного дефіциту, а також для підвищення конкурентоспроможності наших виробників на світовому ринку пропонується проект **створення Експортно-кредитного агентства (ЕКА)**. Концепція передбачає створення холдингу (наприклад, під брендом *Укрексімбанку*), в який увійдуть Укрексімбанк, банк розвитку, експортно-кредитне агентство та експортна страхова компанія. Концепція передбачає виділення з бюджету мільярда гри-

вень на статутний капітал ЕКА, а також щорічне збільшення капіталу агентства на мільярд гривень. ЕКА надають страхове (гарантійне) покриття ризиків банкам, які фінансують експортні угоди. Його завдання – застрахувати експортера на тривалий строк від політичних, страхових і навіть комерційних ризиків, тобто всього, що може вплинути на виконання покупцем своїх контрактних зобов'язань. Агентство перевіряє покупця і видає поліс страхування ризику неплатежу. Банк кредитує експортера під таку гарантію, і експортер відвантажує товар. У випадку проблем з оплатою товарів ЕКА відшкодовує фінінституту втрати. Імпортер завдяки цьому інструменту одержує відстрочку платежу на строк від двох до семи років;

- б) З метою поширення *страхування та повторного страхування* (із залученням іноземних страхових компаній) *ризиків при здійсненні експорту та інших форм зовнішньоекономічних операцій* (оренда, лізинг, консигнація тощо), іноземних кредитів та інвестицій **необхідно** ввести в дію (з дня вступу України до Світової організації торгівлі) розпорядження Держфінпослуг від 01.11.07 р. № 8197 щодо Вимог до порядку укладання договорів страхування із страховиками-нерезидентами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Жаліло Я., Базиліук Я., Белінська Я. та ін.; За ред. Жаліло Я.– К.: НІСД, 2005.– 388 с.

2. Кизим Н. А., Горбатов В. М. Качество жизни населения и конкурентоспособность Украины и стран ЕС: Монография.– Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005.– 164 с.

3. Макуха С. М. Міжнародні господарські зв'язки країн із перехідною економікою в умовах глобалізації. – Х.: Право, 2005.– 304 с.

4. Довгаль О. А. Протекціонізм і лібералізм у процесі глобалізації світової економіки (Питання теорії і методології) / Нар. укр. акад.– Х.: Вид-во НУА, 2004.– 320 с.

■■■■■■■■■■

Тенденції розвитку експортного потенціалу України і Харківської області ...

.....

5. Піддубна А. І. Конкуренентоспроможність економічних систем: теорія, механізми регулювання та управління: Монографія.– Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007.– 368 с.

6. Голиков А. П., Казакова Н. А., Шуба О. А. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку: Навчальний посібник.– Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2005.– 240 с.

7. Участь України в регіональних торговельних союзах // Національна безпека та оборона.– 2007.– № 7.– С.32 – 38.

8. Human Development Report 2006. – <http://hdr.undp.org/hdr2006>

9. Комплексна доповідь по Харківській області за 2001 – 2007 рр.